

Ψυχολογία του Διαδικτύου (ΨΧ109)

Διάλεξη 6 – Η χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών
από παιδιά και εφήβους

Εισαγωγή

- Το διαδίκτυο και οι ψηφιακές τεχνολογίες αποτελούν οργανικό μέρος της καθημερινότητας των παιδιών και των εφήβων.
- Η χρήση τους συνδέεται ταυτόχρονα με σημαντικές αναπτυξιακές, εκπαιδευτικές και κοινωνικές ευκαιρίες, αλλά και με σοβαρούς κινδύνους που απαιτούν ενημέρωση, κριτική σκέψη και κατάλληλη υποστήριξη από την οικογένεια και το σχολείο.

ΠΕΤΡΟΣ ΡΟΥΣΣΟΣ

**Μεγαλώνοντας παιδιά
στην ψηφιακή εποχή**

Κίνδυνοι,
προκλήσεις και ευκαιρίες

GUTENBERG

Χρήση του διαδικτύου

Οι νεότερες ηλικίες χρησιμοποιούν το διαδίκτυο συχνότερα από τους ενηλίκους και η χρήση του είναι πλέον σχεδόν καθολική στην εφηβεία.

Η σύνδεση στο διαδίκτυο πραγματοποιείται κυρίως από το σπίτι και το σχολείο, γεγονός που δείχνει ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες έχουν ενσωματωθεί τόσο στην ιδιωτική όσο και στην εκπαιδευτική ζωή.

Η διαδικτυακή δραστηριότητα περιλαμβάνει κοινωνική δικτύωση, αναζήτηση πληροφοριών, ψυχαγωγία, κοινοποίηση υλικού και αναζήτηση θεμάτων υγείας.

Το ψηφιακό χάσμα

Το ψηφιακό χάσμα δεν αφορά μόνο την απλή πρόσβαση σε υπολογιστές και διαδίκτυο, αλλά και την ποιότητα της χρήσης τους.

Παράγοντες όπως το φύλο, η ηλικία, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, οι σχολικές υποδομές και το οικογενειακό περιβάλλον επηρεάζουν τις ψηφιακές δεξιότητες.

Τα παιδιά από ευνοημένα περιβάλλοντα αξιοποιούν συχνότερα το διαδίκτυο για πληροφόρηση και μάθηση, ενώ άλλα περιορίζονται σε λιγότερο δημιουργικές ή λιγότερο ωφέλιμες χρήσεις.

Ευκαιρίες και κίνδυνοι

- Οι ψηφιακές τεχνολογίες προσφέρουν πρόσβαση σε πληροφορίες, εκπαιδευτικό υλικό, κοινωνική δικτύωση, ψυχαγωγία, δημιουργία περιεχομένου και συμμετοχή στα κοινά.
- Παράλληλα, εκθέτουν τους ανηλίκους σε παράνομο ή βλαβερό περιεχόμενο, παραπληροφόρηση, παραβιάσεις ιδιωτικότητας, οικονομικές απάτες και διαδικτυακή παρενόχληση.
- Το βασικό συμπέρασμα δεν είναι η γενική απαγόρευση της χρήσης, αλλά η καλλιέργεια ψηφιακού γραμματισμού και η ουσιαστική γονική και εκπαιδευτική διαμεσολάβηση.

Παράνομο περιεχόμενο και παράνομες δραστηριότητες

- Τα παιδιά και οι έφηβοι μπορεί να εκτεθούν σε ιστοτόπους που σχετίζονται με ναρκωτικά, πορνογραφία, μίσος ή άλλες παράνομες δραστηριότητες.
- Η έκθεση αυτή δεν έχει πλήρως αποσαφηνισμένες επιδράσεις, ωστόσο συνδέεται με ανησυχίες για εξοικείωση, αποδοχή ή εμπλοκή σε αντικοινωνικές πρακτικές.
- Ορισμένες μορφές διαδικτυακής παρανομίας, όπως η πειρατεία ή η κλοπή ταυτότητας, συχνά αντιμετωπίζονται από τους νέους ως λιγότερο σοβαρές από αντίστοιχες πράξεις εκτός διαδικτύου.

Διαδικτυακός εκφοβισμός και παρενόχληση

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός συνίσταται σε σκόπιμη και επαναλαμβανόμενη βλάβη μέσω ψηφιακών μέσων, όπως υπολογιστές, κινητά τηλέφωνα και κοινωνικά δίκτυα.

Μπορεί να λάβει τη μορφή ευθείας εχθρότητας, παραβίασης ιδιωτικότητας, δημόσιας ταπείνωσης ή αποκλεισμού, ενώ συχνά ευνοείται από την ανωνυμία και την άρση των αναστολών.

Οι ψυχολογικές συνέπειες είναι σοβαρές και περιλαμβάνουν λύπη, θυμό, απομόνωση, σχολική άρνηση και, σε ακραίες περιπτώσεις, αυτοκαταστροφικές σκέψεις ή πράξεις.

Απάτες και ανήλικοι χρήστες

Οι ανήλικοι δεν αποτελούν απλώς θεατές του ψηφιακού κινδύνου αλλά και στόχους οργανωμένων διαδικτυακών απατών.

Συχνές τακτικές είναι οι ψεύτικες υποσχέσεις για δωρεάν προϊόντα, η συλλογή προσωπικών δεδομένων και η αξιοποίησή τους για εμπορική εκμετάλλευση ή κλοπή ταυτότητας.

Ιδιαίτερη μορφή εξαπάτησης είναι η λεγόμενη «απάτη των παππούδων», κατά την οποία η κλεμμένη ταυτότητα ενός εφήβου χρησιμοποιείται για την οικονομική εκμετάλλευση συγγενών.

Ανάπτυξη ταυτότητας στην εφηβεία

- Ο κυβερνοχώρος λειτουργεί ως πεδίο πειραματισμού με την ταυτότητα, καθώς επιτρέπει στους εφήβους να δοκιμάζουν ρόλους, να κρύβουν ή να τροποποιούν στοιχεία του εαυτού τους.
- Η διαδικασία αυτή μπορεί να ενισχύσει την κοινωνική ικανότητα, την αυτοέκφραση και την αίσθηση προσωπικής δύναμης, ιδιαίτερα σε νέους με διπολιτισμικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο.
- Ταυτόχρονα, η ρευστότητα της διαδικτυακής ταυτότητας δημιουργεί ζητήματα εμπιστοσύνης, αυθεντικότητας και ηθικών ορίων στην επικοινωνία.

Ακτιβισμός και πολιτική συμμετοχή

- Το διαδίκτυο παρέχει δυνατότητες πολιτικής έκφρασης, ενημέρωσης και συμμετοχής μέσα από ιστολόγια, κοινωνικά δίκτυα και ψηφιακές κοινότητες.
- Τα ερευνητικά ευρήματα είναι μικτά: σε ορισμένες περιπτώσεις η διαδικτυακή πληροφόρηση ενισχύει την πολιτική αυτοαποτελεσματικότητα και τη συμμετοχή, ενώ σε άλλες δεν παρατηρείται σταθερή επίδραση.
- Η διαδικτυακή συμμετοχή φαίνεται να συνδέεται περισσότερο με ήδη υπάρχουσες στάσεις και πρακτικές, παρά να δημιουργεί από μόνη της μια ριζικά νέα μορφή δημοκρατικής εμπλοκής.

Ριζοσπαστικοποίηση μέσω διαδικτύου

Το διαδίκτυο μπορεί να λειτουργήσει ως δίαυλος προώθησης εξτρεμιστικών ιδεολογιών και προσέλκυσης νέων μέσω βίντεο, ιστολογίων, οδηγιών και διαδικτυακών κοινοτήτων.

Η έρευνα δείχνει ότι ενισχύει τις ευκαιρίες επαφής με εξτρεμιστικό περιεχόμενο και δημιουργεί «χώρους αντίλαλου», χωρίς όμως να αποτελεί από μόνο του τον μοναδικό παράγοντα ριζοσπαστικοποίησης.

Η αποτελεσματική πρόληψη προϋποθέτει κριτική παιδεία στα ψηφιακά μέσα, αμφισβήτηση των εξτρεμιστικών αφηγημάτων και συστηματική υποστήριξη των νέων.

Παιδαγωγικές και κοινωνικές προεκτάσεις

Η ασφαλής και ωφέλιμη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών δεν επιτυγχάνεται με τον αποκλεισμό των παιδιών από το διαδίκτυο, αλλά με καθοδήγηση και εκπαίδευση.

Οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να γνωρίζουν τους βασικούς ψηφιακούς κινδύνους, να αναπτύσσουν σχέση εμπιστοσύνης με τα παιδιά και να ενισχύουν την κριτική τους ικανότητα.

Κεντρικός στόχος είναι η διαμόρφωση ψηφιακά εγγράμματων, ψυχολογικά ανθεκτικών και κοινωνικά υπεύθυνων νέων χρηστών.

Συμπεράσματα

- Οι ψηφιακές τεχνολογίες έχουν μετασχηματίσει τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά και οι έφηβοι μαθαίνουν, επικοινωνούν, συγκροτούν την ταυτότητά τους και συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή.
- Η συμβολή τους είναι αμφίσημη: προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης, αλλά ταυτόχρονα ενσωματώνουν κινδύνους που σχετίζονται με την παρενόχληση, την παρανομία, την παραπληροφόρηση, τις απάτες και τη ριζοσπαστικοποίηση.
- Επομένως, η πρόκληση για την οικογένεια, το σχολείο και την κοινωνία είναι να καλλιεργήσουν συνθήκες ασφαλούς, κριτικής και δημιουργικής ψηφιακής συμμετοχής.